

2. ÜNİTE HİKÂYE

10.Sınıf Edebiyat 2.Ünite

10.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı 2. Ünite, Hikâye ünitesinde, hikâye türünün Türk edebiyatı tarihi içinde Millî Edebiyat'a kadar olan dönemde gösterdiği değişimi ve gelişimini öğreneceğiz.

Hikâye yaşanmış ya da yaşanabilir olayların kişi, yer ve zaman gösterilerek anlatılan edebi türe denir. Batılı anlamda hikâye edebiyatımıza **Tanzimat Dönemi'nde** girmiştir. Ama hikâye anlatma daha önceleri de edebiyatımızda vardı. Örneğin İslamiyet öncesinde destanlar, masallar hikâye etme yoluyla aktarılıyordu. İslamiyet'i kabul ettikten sonra **Dede Korkut Hikâyeleri, halk hikâyeleri ve mesneviler modern hikâyenin yerini tutmaktaydı.**

9. Sınıfta hikâyeyi, hikâye türlerini, anlatım biçimlerini ve anlatım tekniklerini öğrenmiştik, **10. Sınıfta ise hikâyenin kendi hikâyesini, yolculuğu öğrenmeye başlayacağız.**

Destan döneminden halk hikâyeciliği dönemine geçişin ilk örneği olan Dede Korkut Hikâyeleri ile başlayalım öyleyse.

Oğuzların Diliyle Dedem Korkut'un Kitabı

İçinde bir ön sözle on iki hikâye vardır. Halkın ortak malıdır. Eser Akkoyunluların egemen olduğu Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde XIV. yüzyıl sonlarında veya XV. yüzyıl başlarında **halk ağzından derlenerek yazıya** geçirilmiştir. Bu hikâyelerin ilk defa **Dede Korkut adlı bilge bir ozan tarafından anlatıldığına** inanılmaktadır. Her hikâyede adı geçen, olaylardan hisse çıkaran, hana dua eden **Dede Korkut; hikâyenin yazarı değil daha çok manzum destani hikâyeler anlatan, ozanları simgeleyen bilge bir kişidir.**

Hikâyelerde Müslüman **Oğuzların**, komşuları olan Rum, Ermeni ve Gürcü devlet veya beyliklerle yaptıkları **savaşlar; bazılarında kendi iç mücadeleleri; bazılarında da tabiatüstü varlıklara (Azrail, pınar perisi, pınar perisinin oğlu Tepegöz) karşı giriştikleri mücadeleler** anlatılmıştır. Oğuzlar Müslüman'dır fakat Dede Korkut Hikâyeleri'nde din çok kuvvetli bir unsur olarak görülmez.

Bazı kahramanların **olağanüstü kuvvete** sahip olmaları, bazı kahramanların vücut yapılarının dahi doğal yapının üstünde olması, **doğaüstü varlıklara yer verilmesi** bakımlarından **bu hikâyeler destan karakteri** taşımaktadır.

Nazım ve nesir karışık yazılmaları, kısa olmaları, ayrıntılar üzerinde durmamaları bakımlarından da **halk hikâyesi karakteri** taşımaktadır. **Bundan dolayı bu eser, destan döneminden halk hikâyeciliği dönemine geçişin ilk örneği** kabul edilir.

İki nüshası olduğu bilinen Dede Korkut Hikâyelerinin **üçüncü nüshası, Türkolog Prof. Dr. Metin Ekici** tarafından Türkistan'da bulunmuştur. Bulunan nüshanın en eski nüsha olabileceği söylenmektedir. Ayrıca bulunan nüshada, kayıp 13. hikâye olarak bilinen "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" adlı hikâyenin de yer aldığı belirtilmektedir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde **olaylar ve tasvirler nesirle; karşılıklı konuşmalar, duygu ve düşünceler nazımla dile getirilir.** Eser, Arapça ve Farsçada geçen dinî kavramlar dışında Türkçenin seçkin örnekleri arasında yerini alır. Eserde cümle içi kafiyeler, cümle sonlarındaki seciler, deyimler dikkati çeker.

Halk Hikâyesi

Batılı anlamda hikâye edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde girmiştir, ama hikâye anlatma daha önceleri edebiyatımızda vardı, demiştik hatırlarsanız. İşte **Halk Hikâyeleri** de bu hikaye anlatma geleneğinin önemli parçalarından biridir.

Halk hikâyelerini daha çok, **âşık diye bilinen saz ve söz ustaları anlatır**; hikâye içindeki şiirleri de saz çalarak türkü gibi söylerdi.

Halkın ortak malı olan halk hikâyeleri, **göçebe hayattan yerleşik hayata geçişin ilk ürünlerindedir**.

Bu türün gelişiminde tarihî olayların ve dinin de etkisi vardır.

Halk hikâyelerinin konuları genellikle **aşk (Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber, Âşık Garip Hikâyesi...)** ve **kahramanlıktır (Köroğlu vb.)**. Bazen de her iki konu birlikte işlenir (**Kirman Şah, Yaralı Mahmut...**)

Hikâyeleri ortaya çıkaran olaylar, gerçek ya da gerçeğe yakındır. Bu nedenle ortaya çıktıkları dönemin tarihî olayları bazen aynı şekilde bazen de hikâye gerçekliği içinde yer alır. (Bu bakımdan da günümüz hikaye türünün özelliğini taşır.)

Halk hikâyeleri için **modern hikayenin halk edebiyatındaki karşılığı denilebilir**. Bu hikâyelerdestandan modern hikâyeye geçişi sağlayan anonim eserlerdir. Halk edebiyatının diğer ürünleri gibi **nazım nesir karışık halde söylenir**. Duygu bildiren yerlerde nazım kullanılır ki aşıklar da saz ile söyler, eşlik ederler.

Halk hikâyelerinde **her zaman bir engel vardır**. Bu engel sevenleri birbirinden ayırır. Sevenler mezarlarında da rahat kalamazlar; bir çalı dikenini, bir böğürtlen otu olur; iki sevdalının, iki gül fidanının arasında biter. Bugün Anadolu'nun birçok köy, kasaba ve ilinde halk hikâyelerinin kahramanlarına ait olduğu düşünülen makamlar, türbeler vardır.

Konularına Göre Halk Hikâyeleri

1. **Aşk hikâyeleri**: Toplum hafızasında uzun süre yaşayan, aşkların hikâyeleştirildiği sevgi temalı halk

hikâyeleridir. Bu hikâyelere Kerem ile Aslı, Arzu ile Kanber, Tahir ile Zühre, Ercişli Emrah ile Selvihan vb. örnek verilebilir.

2. **Dinî temalı kahramanlık hikâyeleri**: Tarihe mal olmuş kahramanları veya dinsel açıdan önemli kabul edilen erdemli kişileri konu edinen halk hikâyeleridir. Bu hikâyelere Danişment Gazi ile ilgili hikâyeler, Hayber Kalesi, Van Kalesi, Hz. Ali ile ilgili hikâyeler vb. örnek verilebilir.

3. **Destani halk hikâyeleri**: İçinde destana ait bazı özellikleri barındıran halk hikâyeleridir. Bu hikâyelere Dede Korkut Hikâyeleri ve Köroğlu Hikâyesi örnek gösterilebilir.

Halk hikâyeleri **fasıl, döşeme, asıl konu, sonuç (dua), efsane** bölümlerinden oluşur. Fasılda dinleyicileri ısıtmak için şiirler, tekerlemeler söylenir; döşemede, konu ve kahramanlar tanıtılır; asıl konuda, hikaye anlatılır; sonuç kısmında hikaye biter ve kahramanlar için iyi niyetler söylenir; efsanede gerçek hikayeden bağımsız efsanevi mazmunlar kullanılır, sevgilerin öte dünyada birbirine kavuştuğu, mezarlarında iki gül bittiği gibi.

Halk Hikâyelerinin Kaynakları

Türk kaynaklı hikâyeler: Dede Korkut Hikâyeleri, Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Emrah ile Selvihan.

Arap kaynaklı hikâyeler: Yûsuf u Züleyhâ, Leyla ile Mecnun.

Hint-İran kaynaklı hikâyeler: Ferhat ile Şirin, Kelile ve Dimne.

Dini Destansı Hikâyeler: Cenk-nameler

Cenknâmeler; şekil bakımından nazım, nesir veya nazım-nesir karışık olarak kaleme alınmıştır.

Cenknameler, **Müslim-gayrimüslim mücadeleleri üzerine** kurulmuştur. Cenknamelerde **somut veya hayalî varlıklar fazlaca yer tutar ve olağanüstü öğeler** söz konusu olduğundan destansı halk hikâyelerine örneklerdir.

Din adına savaşan kahramanların amacı, **dini tebliğ etmek, gayrimüslimler ile olan problemleri ortaya koymak ve bunları çözüme kavuşturmaktır.** Mücadele putperest, ateşperest veya dinleri belirtilmeyen kâfirlere karşı yapılmaktadır.

Cenknamelerin amacı **dinî-ahlaki bilgi, tarih bilgisi ve şuuru ile topluma moral vermektir.**

MESNEVİ: Divan Edebiyatında Hikâyenin Karşılığı

Divan Edebiyatında eserlerin hemen hepsi nazım şeklinde (şiir) yazıldığından hikâye gibi olay örgüsüne dayalı anlatması uzun türler için mesneviler kullanılmıştır. Mesneviler bu yüzden her beytinin dizeleri kendi arasında kafiyeli, aruz vezninin kısa kalıplarıyla yazılan, **divan şiirinin en uzun nazım biçimidir**.

Her beyti kendi arasında kafiyeli olması **yazma kolaylığı sağlar ve bu sayede şair anlatması uzun konuları yazabilir**. Mesneviler Türk edebiyatına İran edebiyatından geçmiştir.

Mesnevinin Bölümleri

1. **Dibace**: Mesnevinin ön sözüdür. Manzum veya mensur olabilir.
2. **Tevhid**: Allah'ın birliği ve bütünlüğü anlatılır.
3. **Münacaat**: Allah'a yalvarış ve yakarışlarda bulunulur.
4. **Naat**: **Hz. Muhammed (S.A.V.) övülür**.
5. **Miraciye**: Miraç olayı anlatılır.
6. **Medh-i çihar-yâr-i güzîn**: Genellikle dört halife övülür. Dört halife dışında devrin büyükleri de övülebilir.
7. **Medhiye**: Mesnevinin **sunulacağı kişiye** övgüler bulunur. (**methetmek**)
8. **Sebeb-i telif**: Mesnevinin yazılış nedeni belirtilir.
9. **Âğâz-ı dâstan**: Mesnevinin asıl konusunun bulunduğu bölümdür.
10. **Hatime**: Mesnevinin bittiğini belirten bölümdür.

Mesnevinin Özellikleri

1. Her beyti kendi arasında kafiyelidir. **Yani beyitler aa, bb, cc, dd...** şeklinde kafiyelenir.
2. Bu şiirlerde **konu ve beyit sayısı bakımından sınır olmadığı için divan şairleri bu tür ile uzun şiirler yazmışlardır**. Örneğin Mevlana'nın Mesnevi'si 25.700 beyittir.
3. Edebiyatımıza İran edebiyatından geçmiştir.
4. Mesnevide beyitler, kendi içinde anlam birliğine sahiptir, beyitler arasında konu birliği gözetilir.
5. Her beytin ayrı ayrı kafiyelenişi yazma kolaylığı sağlar.
6. Uzun mesnevilerde monotonluğu ortadan kaldırmak için hikâye kahramanının ağızından söylenen gazellere de yer verilmiştir.
7. Bazı şairler beş veya beşten fazla mesnevi yazmışlardır. Bunlar da ayrı isimlerle anılır. **Beş mesnevinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş esere hamse denir**. Ali Şir Nevâî, Taşlıcalı Yahya, Hamdullah Hamdi, Nergisî hamse şairlerinden bazılarıdır.
8. Aruzun kısa kalıpları ile yazılır.
9. Edebiyatımızda mesnevi türünün ünlü isimleri şunlardır: Fuzûlî, Şeyhî, Nâbî, Şeyh Galip.

Türk edebiyatında ilk mesnevi, XI. yüzyılda Yusuf Has Hacib'in yazdığı Kutadgu Bilig "Kutlu Olma Bilgisi" adlı eseridir.

Şeyyad Hamza'nın Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi **edebiyatımızın ilk aşk mesnevisidir**.

Beng ü Bâde ve Leylâ vü Mecnûn adlı mesnevîleriyle Fuzuli mesnevi edebiyatımıza birer şaheser kazandırmıştır.

Mevlânâ Celâleddin Rumî'nin, yazıldığı nazım şekliyle anılan büyük eseri, Mesnevî-i Mânevi'si Farsça olduğu hâlde, Türk şairleri üzerinde yüzyıllar boyunca bıraktığı geniş etkisi bakımından sözü edilmeye değer **çok önemli bir eserdir**.

Tanzimat Dönemi'nde Hikâyenin Gelişimi

Batı'daki anlamıyla hikâye türleri edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde girmiştir. Bu süreç çeviri ile başlamış ve özgün hikayelerle devam etmiştir.

Tanzimat Dönemi hikâyelerinde olaylar genellikle günlük yaşamdan veya tarihten alınmıştır.

Tanzimat hikâyelerinde işlenen önemli temalar; **tutsaklık, zorla yapılan evliliklerin doğurduğu acı sonuçlar, Batı uygarlığı ile Osmanlı uygarlığı arasındaki farkların karşılaştırılması, kadın-erkek arasındaki ilişkilerde değişik ortamlarda gelişen evlilikler, âşık olma**dır.

Tanzimat edebiyatı birinci dönem sanatçıları **romantizm akımının etkisiyle ve toplumu bilgilendirmek amacıyla** edebî eserleri bir araç olarak kullanmışlardır. Bu da o dönemde verilen eserlerin çoğunun teknik yönden kusurlu olmasına sebep olmuştur.

Tanzimat'ın ikinci döneminde yetişen sanatçılar, **realizm (gerçekçilik) ile natüralizm (doğalcılık) akımlarının etkisi altında** kalmışlardır. Eserlerinde gözleme önem vermişler, nedenlerle sonuçlar arasında bağlar arayarak olağanüstü olayları ve kişileri bırakmışlar, eserde anlatılan her şeyin olabileceğine dikkat etmişlerdir.

Ahmet Mithat Efendi'nin Letâif-i Rivâyât adlı eserler serisindeki hikâyeler, Türk edebiyatındaki ilk yerli hikâye örnekleridir.

Samipaşazâde Sezai'nin Küçük Şeyler adlı kitabı **Batılı anlamda hikâyenin Türk edebiyatındaki ilk örneklerinden** kabul edilmektedir.

Millî Edebiyat Dönemi'nde Hikâye

Türk edebiyatında hikâye, **Millî edebiyat Dönemi'nde dilde sadeleşme hareketleriyle** bir hayli gelişmiştir.

Millî ve yerli olanı halkın anlayabileceği bir dille anlatma amacı hikâye türünün yazarlar tarafından daha da çok kullanmasını sağlamıştır.

Millî edebiyat hikâye yazarları her şeyden önce İstanbul'un dışına çıkarak yani Anadolu'ya giderek Anadolu insanı konu edinmişlerdir. Anadolu'da gözlemledikleri ve edindikleri deneyimlerini hikâyelerinde paylaşmışlardır.

Millî Edebiyat Dönemi'nde **sanat toplum için anlayışı hâkimdir**. Bu da hikâyelerde kendini gösterir. Bu dönemde en çok işlenen konular; yurtseverlik, cehalet, halkın çektiği acılar, çağdaşlaşma ve geri kalmışlık gibi temalardır.

Millî Edebiyat Dönemi'nin Ömer Seyfettin'den başka önde gelen hikâyecileri; Refik Halit Karay, Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin'dir.

İkinci Meşrutiyet (1908) sonrasında memlekette başlayan ve o dönemde "Türkçülük" adı verilen ulusçuluk hareketi, "edebiyatta ulusal kaynaklara dönme" düşüncesinin doğmasına yol açmıştır. "Ulusal kaynaklara dönme" sözü; **dilde sadeleşme, hece ölçüsünü benimseme, yerli hayatı yansıtma** anlamında kullanılmış ve bunları gerçekleştirmeyi amaç edinen edebiyat hareketine Millî Edebiyat adı verilmiştir. **Dilde sadeleşme hareketi, 1911'de Genç Kalemler dergisinde "Yeni Lisan" makalesinde** ileri sürülen görüşler doğrultusunda başlamıştır.